

"Olen aina ollut kiinnostunut ihmisistä. On ollut mukava seurata, mitä omista oppilaisista myöhemmin tulee", Anja Haavisto hymyilee.

Anja Haavisto on opettaja monen menestyjän takana

”Olin niin tavattoman innostunut kemiasta!”

■ **Anja Haavisto toi kemian olympialaiset Suomeen ja koulutti omassa kemian kerhossaan joukon alan tulevia huippuja. ”Uskon, että opettajan oma innostus välittyi oppilaisiinkin”, pian 90-vuotias veteraani sanoo.**

Sisko Loikkanen

Ei uskoisi, että **Anja Haavisto** täyttää kuluvan vuoden viimeisenä päivänä 90 vuotta.

”Vuosi vaihtuu taas samalla kuin ikäni”, Haavisto naurahtaa viehättävässä kodissaan Helsingin Munkkiniemessä. Keittiöstä leijuu pannukahvin ja vastaleivotun raparperiipiiraan tuoksu.

Korkea ikä ei näy missään. Virkeä nainen seuraa valppaasti maailman tapahtumia ja etenkin oman alansa kemian kehitystä. Kuntoa pitävät yllä kävelyretket.

”Aina silloin tällöin kävelen 91-vuotiaan ystävättäreni kanssa Munkkiniemestä Tarvaspähän kahville ja takaisin, sellaisen neljän kilometrin lenkin.”

Omien pyöreiden vuosien lisäksi tiedossa on toinenkin perhejuhla.

”Hiljattain syntyi uusi lapsenlapsenlapsi, ja nimiäiset ovat tulossa”, hymyilee Haavisto, joka mielellään viettää aikaa suvun nuorempien jäsenten kanssa perheen yhteisessä lomapaikassa Haikassa Tampereen Teiskossa. Se on helsinkiläissyntyiselle Haavistolle tuttu jo lapsuuden kesiltä.

”Olen tavattoman onnellinen, että myös kolme lastani kokevat paikan läheiseksi itselleen. Jokaisella on siellä

oma vanha hirsitalonsa. Lastenlapsetkin viihtyvät siellä hyvin.”

Anja Haavisto kirjoitti ylioppilaaksi Helsingin Suomalaisesta Yhteiskoulusta keskellä sotaa vuonna 1943. Hän edustaa pula-ajan läpikäynyttä sukupolvea, joka ei raaski heittää yhtäkään vanhaa vaatekappaletta pois – sitähan saatetaan joskus tarvita.

Lämmöllä hän muistelee ”Haikan mummilta” ylioppilaslahjaksi saamaansa tummansinistä pukukangasta, jota isoäiti oli vuosikautia säilönyt aitassa. Amerikasta saapunut pakettikin on jäänyt mieleen. Se sisälsi aarteen, kahvipapuja, joita paahdettiin Haikan kakluunissa säätellen, pieni annos kerrallaan.

Sotavuosina koulunkäynti oli katkonaista. Koulut suljettiin välillä jopa kuukausiksi, ja koululaisetkin kuuluivat työvelvollisiin.

Haavisto hoiti pestinsä Haikassa niin sanottuna työtönnä. Hän uurasti pellolla, oppi lypsämään ja leipoi lauantaisin pakarissa hapan-

leipää ja rievää yhdessä **Emilia**-tädin kanssa.

”Leipomisen jälkeen taikinanrippeet huuhdottiin käsistä lehmien juomakaukaloon, jotta mitään ei menisi hukkaan. Vapaa-ajalla kävimme nyhtämässä ojen varsilta voikukkia. Lehmät saivat naatit ja ihmiset hyödynsivät juuret.”

Kun juuret kuorittiin, pilkottiin ja kuivattiin, niistä saatiin sikurin korviketta jyvähahvin joukkoon.

”Haikassa opin, kuinka yksinkertaisella ruualla ihminen tulee toimeen. Kerran kuussa käytiin Tampereella kaupassa, ja silloinkaan ei tarvinnut ostaa juuri muuta kuin suolaa ja soke-ria.”

Jännittävät yhtälöt

Syksyllä 1943 Haaviston opintie jatkui Helsingin yliopistossa. Sota varjosti opiskelua sielläkin.

”Luennoilta joutui joskus juoksemaan pommisuojaan, kun tuli hälytys”, Haavisto kuvailee ankaraa aikaa.

Idea opiskella nimenomaan kemiaa oli syntynyt, kun ystävä oli tuonut Ruotsin-tuliaisina tieteenalaa esittelevän vihkosen.

”Yhtälöt olivat jännittävän näköisiä. Kiinnostuin myös aineista ja niiden rakenteesta, ja halusin päästä perille niistä syvällisemmin.”

Rintamalta palanneet opiskelijat aiheuttivat laitoksessa suman, ja kvalitatiivisen osaston laboratoriotöihin piti jonottaa. Kun paikan vihdoinkin sai, edessä olivat sakkareaktiot ja analyysit. Sitten pyrittiin kvantitatiiviselle osastolle, jossa tehtiin titrauksia ja painoanalyttisiä töitä.

Ensimmäisen laboratoriotyönsä Haavisto muistaa hyvin.

Anja Haavisto

- Syntynyt Helsingissä 1925. Filosofian maisteri (kemian) Helsingin yliopistosta 1951.
- Kemian opettajana 1951–1986. Sivutoimia mm. kouluhallituksen ylitarkastajana ja tietokirjailijana.
- Luottamustoimia mm. opetusministeriön työryhmissä, MAOL ry:ssä, Interbook ry:ssä ja Suomalaisen Kemistien Seurassa.
- Avioitui 1952 Jouko Haaviston (k. 1992) kanssa. Kolme lasta, viisi lastenlasta ja kolme lapsenlapsenlasta.
- Harrastuksina mm. yliopiston alumnitoiminta, kemian seuratoiminta, kirjoittaminen, Haikan tilan ylläpitäminen ja matkailu.

» » »

►►►

”Panimme posliinimaljaan rautanauvoja ja päälle rikkihappoa ja sitten keitimme niitä vetokaapissa. Reaktiossa syntyi vaaleanvihreitä kiteitä, rautasulfaattia. Silloin näin ensimmäisen kerran omin silmin kemiallisen reaktion, ja kyllä se oli ahaa-elämys.”

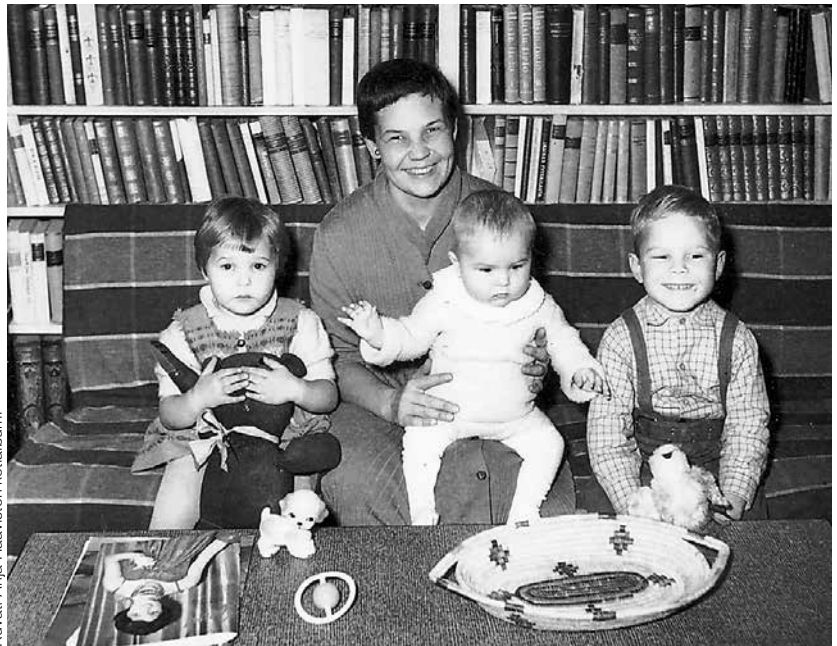
Töiden ohjaus tosin oli Haaviston mukaan ”olematonta”. Yrmeät assistentit vain panivat suorituksen jälkeen vihkoon oikein- tai väärinmerkin.

”Ja kun tuli väärinmerkki, piti vain palata jatkamaan analyysin tekemistä omin neuvoin.”

Tilanne parani, kun laitokseen tuli **Eero Laaksovirta**, joka paneutui kunnolla opiskelijoihinsa. Haavisto ystävystyi ohjaajansa kanssa ja myöhemmin hyödynsi opettajantyössään tämän kirjoittamaa kemian oppikirjaa.

Kvantitatiivisten töiden jälkeen vuoroon tulivat orgaanisen kemian työt. Ne kiehtoivat Haavistoa, joka valitsi pääaineekseen orgaanisen kemian. Sivuaineita olivat kasvitiede, fysiikka ja matematiikka.

Aktiivinen nuori nainen toimi

Kuvat: Anja Haaviston kotialbumi

Haavistojen perheeseen syntyi 1950-luvulla kolme lasta, Riitta, Pekka ja Esko. ”Äitiyslomia ei tunnettu eikä apulaisia ollut helppo saada. Äitini oli pitkään ratkaiseva apu.”

myös kemianopiskelijoiden emäntänä. Kemistijuhlalta löytyi tuleva elämäkumppani **Jouko Haavisto**, joka taas oli kemistien tiedotussihiteeri.

”Jouko tosin vaihtoi sitten historiaan, josta hän suoritti tutkintonsa. Mutta kemia meidät vei yhteen.”

Matka Munkkivuoreen

Lopputyönsä Anja Haavisto teki KCL:n laboratoriossa ligniinin malliaineiden synteesistä. Siihen tarvittiin voimakkaanhajuista, limakalvoja ärsyttävää bentsyylikloridia.

Kerran laborantilta tipahti lattialle bentsyylikloridipullo, joka meni tietysti rikki. Hirveä lemu levisi myös alakertaan, jossa oli menossa arvovaltainen kokous.

”Siitä tuli kyllä sanomista. Sen jälkeen minut pantiinkin tekemään työt vetokaapissa”, Haavisto naureskelee.

Vastavalmistunut kemianopettaja sai ensimmäisen paikkansa tuntiopettajana omassa entisessä opinahjossaan SYK:ssa. Se aiheutti sydämen-tykytyksiä.

Koulun rehtorina työskenteli sananlaskujen tutkijana mainetta

Sotavuosina työvelvollisuudet katkaisivat tuon tuostakin koulunkäynnin. Nuori Anja oli työtyttöä suvun tilalla Teiskossa.

niittänyt **Aksel Koskenjaakko**, jonka tapaaminen jännitti entistä oppilasta kovasti.

”Sitten hän ohjeistikin minua: ’Älä nyt minua rehtoriksi kutsu, sano vain sedäksi.’ Mutta kun se oli niin vaikeaa, kyseessähän oli arvostettu Koskenjaakko!”

Seuraavaksi Haaviston tie vei Helsingin teknilliseen oppilaitokseen ja vuonna 1958 juuri perustettuun Munkkivuoren yhteiskouluun, jossa hän teki lähes 30-vuotisen työrupeaman. Siellä rehtoriin oli helppo suhtautua rennommin, sillä virkaa hoiti oma aviomies Jouko Haavisto.

Sydän kemian kerhossa

Munkkivuoreessa Anja Haaviston sydämen asiaksi muodostui kemian kerho Nitro, jota hän alkoi pitää lukiolaisille. Kerhoon kokoontui alasta viehättyneitä oppilaita muutamaksi illan tunniksi joka viikko.

Kerhossa tavoiteltiin Luontoliiton vanhojen sääntöjen mukaan pronssi-, hopea- ja kultamerkkejä. Vaativaa kultamerkkiä varten oppilaat tekivät käytännön laboratoriotyön ja sen ohheen pienen tutkielman. Tutkielmien tarkastuksen Haavisto uskoi valitsemilleen ulkopuolisille asian-
tuntijoille.

Kun eräs reipas nitrolainen teki kultamerkkityönsä brisanttisesta

Nitro-kerhossa riitti tungosta keväällä 1972. Myös sydänten kemia kukoisti, sillä eturivissä keskellä hymyilee tuleva aviopari.

räjähdyksaineesta, Haavisto pyysi tarkastajaksi henkilöä, joka oli toiminut asiantuntijana Lapuan räjähdysonnettomuudessa 1976.

”Hän soitti takaisin kauhistuneena ja valisti, että tuollaisen aineen valmistaminen koulussa on ehdottomasti kiellettyä. Vähän sitten itsekin rupesin miettimään tilannetta. Aviomies rehtorina ja minä teetan tällaisia kokeita!”

Siitäkin selvittiin, ja kerhotoiminta jatkui. Monista kerholaisista tuli opettajalle ystäviä, joiden uraa hän on seurannut kiinnostuneena ja joita hän yhä tapaa tilaisuuden tullen.

Myös sydänten kemia kukoisti kerhossa. ”Nuo kaksi menivät myöhemmin naimisiin”, opettaja hymyilee kuvia katsellessaan.

Useat kultamerkilläiset ovat menestyneet elämässään erinomaisesti. Kemian alalle lähtivät muun muassa professori **Juha Kere** Karoliinisesta instituutista, professori **Jukka Seppälä** Aalto-yliopistosta ja johtaja **Raimo Pakkanen** Tekesistä.

Monen muunkin tie on vienyt pitkälle: **Perttu Lindsberg** toimii lääketieteen professorina, **Kaija Pehu-Lehtonen** Metsä-Fibren johtajana, **Eero Heliövaara** valtioneuvoston kansliapäällikkönä, **Teppo Turkki** tietokirjailijana ja tutkijana.

”Tepon kanssa olemme hyvät ystävät. Mutta vieläkin harmittaa, että annoin hänelle kemian loppuarvo-

sanaksi kahdeksikon. Olisinpa antanut kiitettävän!” Haavisto huudahtaa ja sanoo, että arvosanojen antaminen on opettajan työn ainoita ikäviä puolia. Onneksi saldo muuten jää kirkkaasti plussalle.

Olympiajoukkueen vetäjäksi

Opettajana Haavisto onnistui saamaan muutkin kuin aktiiviset kerholaiset kiinnostumaan oppiaineestaan.

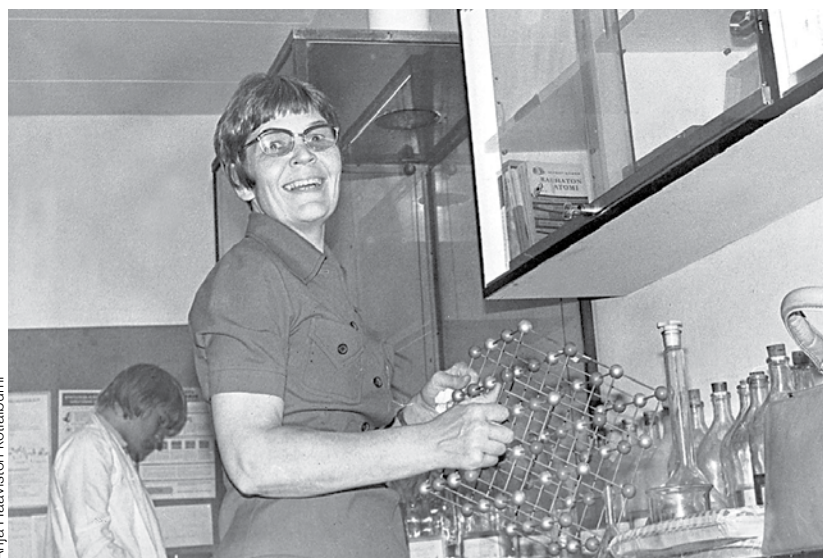
”Olin itse niin tavattoman innostunut kemiasta! Hankin koko ajan lisää tietoja, kuuntelin luentoja ja luin alan lehtiä. Tunneilla otin esille mielen-

kiintoista lisäaineistoa. Uskon, että opettajan oma innostus välittyy oppilaisiinkin”, Haavisto sanoo.

Varsinaisen työn ohella hänellä riitti aikaa ja energiaa moneen suuntaan. Haavisto edusti vuosien ajan kemistejä Matemaattisten aineiden opettajien liiton MAOL ry:n hallituksessa ja tarttui toimeen myös silloin, kun Kouluhallitus ajoittain tarvitsi kemiaa tuntevaa tilapäistä ylitarkastajaa.

Kun Kouluhallitukseen saapui kutsu kemian kansainvälisiin olympialaisiin, Haavisto syttyi oitis.

”Innostuin aivan kauheasti ja ajattelin heti, että tähän täytyy ryhtyä.

Munkkivuoren yhteiskoulun kemian luokka vuonna 1974. ”Kemian kerho oli opettajavuosiini kohokohtia. Siellä sain uusia ideoita myös oppitunteja varten.”

”Oppilaamme imivät aineita pipetteihin, kun eivät osanneet käyttää pumpetteja.”

”Pekalla on tavattoman suuri tietovarasto ja ihailtavat esiintymistäidot”, Anja Haavisto kehaisee kuopustaan. Ylioppilaskuva on vuodelta 1976.

Lastenlapset mummin kanssa Haikan pirtissä kesällä 1994, vasemmalta Jenni, Jonna, Jaana, Juuso ja Jutta.

Halusin tehdä kemian hyväksi muutakin kuin opettaa, ja nyt siihen tarjoutui hieno mahdollisuus.”

Haavisto lähetettiin tarkkailijaksi Tšekkoslovakiassa pidettyyn tapahtumaan, josta hän toi tuliaisinaan olympialaisten rakenteen ja järjestelmän. Jo seuraavana vuonna 1978 hän matkusti Suomen joukkueen johtajana Puolassa järjestettyihin kisoihin.

”Olympialaisissa huomasin, että Suomen kouluissa ei vielä ollut kaikkia hienouksia. Oppilaamme imivät aineita pipetteihin, kun eivät osanneet käyttää pumpetteja”, Haavisto nauraa.

Kaikkiaan hän veti olympiajoukkuetta seitsemän kertaa kollegoinaan kemian professoreita. Hän oli myös valmistelemaan Suomessa vuonna 1988 järjestettyjä kemian olympialaisia, joiden johtajana toimi professori **Jouko Koskikallio**.

Haaviston jälki näkyi myös kirjoissa. Moni nykykemisti on saanut kipinän alalle Tammen *Kemia*-oppikirjasarjasta, jota käytettiin kouluissa vuosina 1976–2000. Lisäksi hän oli tekemässä Otavan kustantamaa matematiikan, fysiikan ja kemian taulukokirjaa, joka on yhä käytössä.

Kirjallisista saavutuksistaan Haavisto itse iloitsee etenkin Munkkivuoren yhteiskoulun matriikkelista, joka

ilmestyi pari vuotta sitten. Mukana kirjaa tekemässä oli joukko hänen entisiä oppilaitaan, muun muassa tutkijat **Marc Baumann** Biomedicum Helsingistä ja **Panu Harmo** Aalto-yliopistosta.

Työstä harrastukseksi

Anja Haavisto jäi opettajan virastaan eläkkeelle vuonna 1986, mutta ahkeroin luottamustoimissa vuosia sen jälkeenkin.

Kun kemia aiemmin oli työ, nyt sitä on aikaa harrastaa.

”Luen tietysti *Kemia*-lehteä ja lisäksi *Yliopisto*-lehteä ja *Tiede*-lehteä. Käyn Suomalaisten Kemistien Seuran kokouksissa ja ekskursioilla, joilla pääsee tutustumaan mielenkiintoisiin paikkoihin.”

Hän on mukana Helsingin yliopiston alumnitoiminnassa ja vakiovieras kemian laitoksen vuosittaisessa kemistitapaamisessa. Antoisia ovat myös Biomedicumien yleisöluennot.

”Äskettäin kolme professoria kertoi suolistomikrobeista ja niiden vaikutuksesta terveyteen. Terveys- ja ravintoasiat kiinnostavat.”

Kukaan intohimoisin kemistin lapsista ei kuitenkaan seurannut äidin jalanjälkiä?

”Se on kyllä kauhea puute”, Haavisto nauraa.

Tärkeintä vanhemmalle on totta kai se, että kaikki kolme ovat valitsemillaan aloilla onnistuneet hyvin. Niin hyvin, että on pakko kysyä, onko äiti ylpeä kansanedustaja- ja ministeripojastaan **Pekka Haavistosta**.

”Enpä minä ylpeä ole, se sana on jotenkin vieras minulle. Mutta olen tietysti tavattoman kiinnostunut hänen tekemisistään.”

Poikansa presidentinvaalikampanjaa hän seurasi tiiviisti. Pekka Haaviston pääsy toiselle kierrokselle asti ei häntä yllättänyt.

”Hänellä on todella suuri tietovarasto, ja hän pystyy myös erittäin hyvin ilmaisemaan tietojaan eri aloilta. Joskus me muut ihmettelemekin, mistä hän on kaikki tietonsa kerännyt, ja ihailimme hänen esiintymisiään.”

Parasta oli loppujen lopuksi se, että poika otti kisassa hyvän hopeasijan.

”Onneksi hän ei tullut valituksi. Presidentille tulee näinä aikoina niin vaikeita asioita ratkaistavaksi. Valtavan hyvin **Sauli Niinistö** on mielestäni pärjännyt työssään.” □

Kirjoittaja on kemian diplomi-insinööri ja tiedetoimittaja.
sisko.loikkanen@yle.fi